

Національна академія наук України
Національна академія педагогічних наук України
Інститут філософії імені Г. С. Сковороди
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса
Інститут всесвітньої історії
Інститут соціальної та політичної психології
Інститут обдарованої дитини
Всеукраїнська газета «Освіта і суспільство»

МАТЕРІАЛИ

*У Всеукраїнській міжгалузевій
науково-практичній онлайн-конференції*

**«Національна наука і освіта
в умовах війни РФ проти України
та сучасних цивілізаційних викликів»**

27 березня–2 квітня 2024 року

в межах XV Міжнародної виставки

«Сучасні заклади освіти–2024»

Київ
2024

Н35 Національна наука і освіта в умовах війни РФ проти України та сучасних цивілізаційних викликів : матеріали V Всеукраїнської міжгалузевої науково-практичної онлайн-конференції (Київ, 27 березня–2 квітня 2024 року). / Упоряд.: Л. І. Ткаченко, В. М. Шульга. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. – 1 322 с.

У збірник увійшли статті та тези учасників V Всеукраїнської міжгалузевої науково-практичної онлайн-конференції «Національна наука і освіта в умовах війни РФ проти України та сучасних цивілізаційних викликів», у межах XV Міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти–2024», у яких автори висвітили питання розвитку українського суспільства, зокрема науки і освіти в умовах війни РФ проти України; розвитку українського соціуму на принципах свободи, рівності, поваги до людської гідності, дотримання прав людини і верховенства права; проблем розвитку обдарованих дітей і юні в умовах боротьби за незалежність і цілісність України.

Тематика публікацій:

- Наука і освіта в умовах війни РФ проти України
- Освіта України в сучасних цивілізаційних викликах
- Соціально-психологічні аспекти розвитку українського соціуму під час війни
- Обдарованість і лідерство: ідентифікація і місія

Видання рекомендовано для науковців, керівників і представників освітніх закладів, інститутів післядипломної освіти, педагогічних працівників усіх ланок системи освіти.

Статті подано в авторській редакції (збережено стилістику, орфографію та мову). Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела тощо.

УДК 013+159.942+316.4+37.01+81'27+94(4/9)

ЗМІСТ

МОТИВАЦІЙНІ ПРОМОВИ	14
<i>Кремень Василь Григорович</i>	14
<i>Пирожков Сергій Іванович</i>	17
<i>Рафальський Олег Олексійович</i>	20
<i>Довгий Станіслав Олексійович</i>	24
Частина І. ДОПОВІДІ ПЛЕНАРНОГО ЗАСІДАННЯ	27
Артьомова Т. І. Метавсесвіт як гібридний простір освітньо-професійної життєдіяльності та об'єкт наукового дослідження	27
Астапова-Вязьміна О. І. Епістемологічні параметри Вікіпедії: pro et contra	33
Біляєва С. О. Російські міфи в шкільних підручниках з історії України	35
Бойченко М. І. Культура академічної комунікації в Україні: пошуки відповідей на виклики війни.....	44
Денисова А. В. Синергія науки і практики в змісті освітньо-професійних програм Білоцерківського фахового коледжу сервісу та дизайну.....	49
Дубовенко Ю. І., Патока В. В. Допоміжні цифрові технології для підтримки інклюзивної освіти учнів і студентів.....	58
Жук М. В. Виклики, тренди, можливості розбудови освіти 4.0 в Україні (проблемно-ресурсний вимір 2022–2024 рр.)	67
Кармазіна М. С. Штучний інтелект: особливості етапів розвитку та застосування у сфері освіти та науки	71
Колупаєва А. А. Стратегічне підґрунтя розвитку освіти дітей з ООП в Україні	76
Корсак К. В., Корсак Ю. К. Перешкоди на шляху України до перемоги і світового лідерства на основі ноонаук і ноосвіти	80
Крилова С. А. Філософське мистецтво як розв'язання екзистенціальних протиріч буття людини: актуальність в часи війни і миру	88
Ліпін М. В. Зміст освіти в інтенціях «цілей» та «засобів»	92
Лучанінова О. П. Резерви розвитку й ефективного функціонування освітньої екосистеми сучасного університету в умовах цивілізаційних викликів.....	96
Міхно О. П. Теоретичні аспекти деколонізації української педагогічної біографістики: контекстуалізація	101
Отич О. М. Механізми розвитку інноваційної інфраструктури університетів у контексті аналізу сучасних європейських моделей партнерства в інноваційній сфері	106
Охременко С. В. Стратегія інновацій у професійній освіті.....	111

Плачинда Т. С. Позашкільна освіта в умовах сучасних трансформацій	121
Попова В. В., Попов В. Ю. Українська наука і освіта та передумови теперішньої війни	127
Саух П. Ю. Освіта і наука в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення. Виклики і відповіді	136
Сегеда С. П., Вєденєєв Д. В., Левченко С. М. Науково-педагогічні засади підготовки фахівців із протидії ментальній зброї	140
Слободянюк М. А. Особливості історичної освіти в умовах російсько-українського протистояння	149
Ткаченко В. М. «Хороші» та «погані» росіяни: історіософський погляд.....	156
Хамітов Н. В. Наука і освіта в Україні: виклики війни і відповіді перемоги та миру	162
Чекаленко Л. Д. Про роль асимільованих народів у збереженні імперії.....	167
Чижевський Б. Г., Онаць О. М., Попович Л. М. Науково-інноваційна законодавча основа управління трансформаційними процесами в закладах загальної середньої освіти	177
Шевчук Т. С. Комеморативні стратегії вшанування пам'яті учасників, жертв і подій російсько-української війни у виховній роботі ЗВО	187
Частина II. ДОПОВІДІ СЕКЦІЙНИХ ЗАСІДАНЬ	193
Агафонова М. В. Рівень освітніх досягнень в Україні в умовах військової конфронтації та його вплив на індекс людського розвитку	193
Айтов С. Ш. Історична антропологія як сучасна філософія історії та вивчення цивілізаційної динаміки у вищій освіті.....	198
Акімов О. Є., Соловйова Н. В., Костенко В. О. Роль наукової підготовки у формуванні здобувача освіти медичного профілю в умовах війни.....	202
Александрова Н. О. Формування національної культури дітей молодшого шкільного віку в умовах сучасних викликів.....	207
Алексєєва С. В. Підготовка майбутніх учителів природничих дисциплін в умовах воєнного стану: виклики і новітні цифрові технології.....	214
Атаманчук Ю. М. The influence of the state on the quality of higher education in Ukraine during the full-scale invasion of russia on the territory of Ukraine	219
Бабко Н. М. Лідерство та обдарованість: синергія компетенцій здобувачів вищої освіти в сучасному світі.....	224
Балла Л. В. Актуальність інклюзивної дошкільної освіти – єдиного освітнього простору як головного питання сталого розвитку України	228
Барабаш Л. М. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія.....	233

Барабаш М. Г. Формування національної свідомості громадянина-патріота засобами військово-патріотичного виховання в умовах дистанційного навчання в процесі викладання предмета «Захист України».....	241
Барановська О. В. Профільне навчання в старшій школі в умовах війни: аналіз і перспективи	246
Басюк Н. А. Емоційна резильєнтність учителя початкових класів в умовах війни	253
Безена І. М. Сучасні стратегії в трансформації наукових та освітніх процесів у прифронтовому регіоні	260
Береда М. В. Educational policies and their impact on learning and education	269
Березінська О. В. Коучинг як педагогічна методика в освітніх установах	271
Беценко Т. П. Курс «Лінгвопоетика художнього тексту: інтерпретаційні підходи» для магістрантів-філологів (деякі дидактичні зауваги)	275
Богашко О. Л., Богашко І. О. Ідеологія ефективного лідерства: усвідомленість, вплив і відповідальність	283
Бойко С. Т. Медіаграмотність в освіті: ключові виклики та перспективи.....	289
Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Феномен українського патріотизму: переосмислення, збагачення, трансформація	299
Будовська М. В. Формування емоційно-ціннісного ставлення дошкільників до української культури в умовах війни.....	313
Булах І. І. Організація освітнього процесу в закладах фахової передвищої освіти в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення.....	318
Бурдун С. І., Кашуба О. І., Єгорова О. П. Важливість здорової комунікації учасників освітнього процесу для психологічного благополуччя під час війни	324
Ваганова Н. А. Соціально-психологічні аспекти розвитку обдарованості та лідерства у дітей	333
Вітомський Ю. Л., Бондаренко С. Ю. Анатомія страху: картографування психологічного впливу війни на публічний простір	340
Власенко Ю. М. Використання інтерактивних аркушів під час дистанційного навчання	348
Воєвідко Л. М. Виклики сьогодення: сучасні вимоги до підготовки вчителя музичного мистецтва	353
Воронкова В. Г., Нікітенко В. О., Череп А. В. Роль освіти в адаптації України до сучасних цивілізаційних трансформацій: виклики та можливості освітньої системи	359
Газізова О. О. Формування патріотизму учнівської молоді засобами українознавства	371

3. Беценко Т. П., Голуб І. Б. Стилiстика сучасної української мови. Фонiка. 2-ге вид., доп. Суми: ВВП "Мрія", 2015. 324 с.
4. Вишницька Ю. В. Аналіз та інтерпретація художнього тексту: навчально-методичний посiбник зі спецкурсу з історії зарубіжної літератури. К. : Київ. університет ім. Б. Грінченка, 2012. 204 с.
5. Єрмоленко С. Я. та ін. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. К.: Либідь, 2001
6. Іванишин П. В. Теорія будови та інтерпретації літературного твору : навчальний посiбник. Дрогобич: РВВ ДДПУ, 2009. 78 с.
7. Ковалик І. І. Методика лінгвістичного аналізу тексту: навч. посiб. / Ковалик І. І., Мацько Л. І., Плющ М. Я. К.: Вища школа, 1984. 120 с.
8. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту: навч. посiб. Тернопіль: Підручники і посiбники, 2005. 416 с.
9. Марко В. П. Аналіз художнього твору : навч. посiбник . К. : Академвидав, 2013. 280 с
10. Ситченко А. Л. Навчально-технологічна концепція літературного аналізу : [монографія]. К. : Ленвіт, 2004. 304 с.
11. Скорина Л. Аналіз художнього твору: навч. посiбник для студентів гуманітарних спеціальностей (філологія, літературна творчість, журналістика). Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2013. 424 с.

Богашко О. Л.,

*к. е. н., доцент кафедри маркетингу, менеджменту та управління бізнесом
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
bohashko.o@udpu.edu.ua*

Богашко І. О.,

*здобувачка вищої освіти факультету іноземної філології
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
23fif.i.bohashko@std.udu.edu.ua*

ІДЕОЛОГІЯ ЕФЕКТИВНОГО ЛІДЕРСТВА: УСВІДОМЛЕНІСТЬ, ВПЛИВ І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Анотація. Соціально-економічні трансформації, що відбуваються в українському суспільстві, створюють належні передумови для пошуку новітніх концепцій розвитку системи управління. Одним з вирішальних факторів для досягнення ефективності в діяльності установ є оптимізація управлінського процесу керівників. Очевидною стала неспроможність традиційних принципів, методів та інструментів управління забезпечувати поступовий розвиток організацій. Управління в сучасних умовах вимагає, щоб керівники не лише володіли професійними знаннями, уміннями і навичками, але й інноваційним мисленням задля успішного здійснення управлінських функцій.

Ключові слова: лідерство, концепція лідерства; класифікація лідерства; менеджмент організацій.

Abstract. The socio-economic transformations taking place in Ukrainian society create the necessary prerequisites for the search for the latest concepts of the

development of the management system. One of the decisive factors for achieving efficiency in the activities of institutions is the optimization of the management process of managers. The inability of traditional principles, methods and tools of management to ensure the gradual development of organizations became obvious. Management in modern conditions requires that managers not only possess professional knowledge, skills and abilities, but also innovative thinking for the successful implementation of management functions.

Key words: leadership, concept of leadership; classification of leadership; Management of Organizations.

У сучасному світі, який переживає епоху глобалізації та швидкого розвитку, зростає потреба у формуванні інтелектуальної та культурної молоді, а також досвідчених працівників, які здатні не лише інноваційно мислити, але й діяти в умовах соціальних, економічних, політичних змін. Це люди, які можуть стати не тільки лідерами у своєму особистому житті, але й запровадити ідеї, що сприяють змінам.

Тема лідерства покликана зрозуміти значення діяльності людини та розуміння того, який величезний потенціал особистості ще не реалізований. Лідерство – це також надихати інших реалізувати свій інтелектуальний потенціал при досягненні своїх цілей. Коли команду очолює справжній лідер, то загальна мета може бути досягнута швидше, легше і ефективніше, порівняно з працею однієї окремої особи. Справжній лідер має свою місію, що уособлює філософію «усвідомленості, впливу та відповідальності» і включає такі аспекти, як визначення мети та сенсу в роботі, розкриття внутрішнього потенціалу та креативності, максимальне використання всіх внутрішніх ресурсів та мотивації, стимулювання інших осіб, а також взяття на себе відповідальності за виконання роботи всією командою.

За законами соціальної динаміки, лідерство неодмінно з'являється у будь-якій групі, що об'єднує дві або більше особи, а тим більше, у великих організаціях та інших соціальних структурах. Лідерські відносини виникають у контексті вирішення проблем, що стосуються інтересів групи, якими поділяються її члени. Особливо видимими стають ці відносини, коли група стикається з необхідністю розподілу різноманітних ресурсів, включаючи матеріальні, фінансові та інформаційні. Поняття лідерства має ширший контекст, охоплюючи соціальні сфери життя, такі як політика, економіка, культура, освіта і наука, а також різні мікро- й макрорівневі взаємодії між людьми, від взаємодії в невеликих групах до управління державою та міжнародною політикою. Це підходить як до формальних, так і до неформальних організацій.

Зрозуміло, що лідерство набуває особливого значення тоді, коли необхідна координація зусиль спільноти, групи або організації для захисту їх інтересів,

подолання кризових ситуацій, впровадження соціальних реформ чи організаційних змін. Враховуючи роль, яку лідерство та особи-лідери відіграють у житті суспільства, вчені досліджували питання щодо сутності лідерства, коренів, факторів, сил, здібностей та навичок, які дозволяють особистості розкрити свій потенціал у якості лідера. Крім того, досліджується відмінність між різними лідерами, можливість набуття лідерських навичок та інші аспекти цього явища.

Р. Стогділл впровадив класифікацію лідерства на основі одинадцяти ключових ідей [3].

Таблиця 1

Класифікація лідерства Р. Стогділла

Номер з/п	Ключова ідея	Опис ідеї
1.	Центр групових процесів	Визначення лідера як духовно-емоційного центру групи, що має владу над нею. Лідер формує структуру групи, атмосферу, ідеологію та інтереси групи, а також визначає її напрямок руху.
2.	Вияв особистісних рис	Спрямування на виявлення оптимального набору особистісних рис, які дозволяють людині успішно досягати та утримувати лідерські позиції. Прихильники цієї концепції вважають лідерство одностороннім процесом впливу лідера на підлеглих, в якому лідер здійснює підкорення групи своїй волі без врахування прав, потреб і інтересів самої групи.
3.	Мистецтво досягнення згоди	Наголошення на навичках ефективного лідера у досягненні згоди, розуміння, консенсусу та співробітництва зі сторони підлеглих. Лідерство розглядається як інструмент впливу, але заснований на моральних нормах.
4.	Дія і поведінка	Описування дій, які лідер виконує для керування та координації групової діяльності. Включає розподіл обов'язків, стимулювання або критику окремих учасників групи, зацікавленість у їх успіхах і надання допомоги, а також мотивацію досягнення результатів. Усі ці елементи формують лідерську поведінку і сприяють ефективному керівництву.
5.	Лідерство, як інструмент для досягнення мети або результату	Переконання, що лідерство має інструментальну цінність в контексті досягнення результатів і задоволення потреб групи. У обох випадках, лідерство визнається вирішальною функцією в груповій діяльності.

Номер з/п	Ключова ідея	Опис ідеї
6.	Лідерство як результат групової взаємодії, а не засіб керівництва чи контролю зі сторони лідера	Сприйняття як процесу. Лідерство можна вважати міжособистісними взаєминами, де члени групи виконують завдання, тому що вони хочуть це робити, особливо через сприйняття лідера як найбільш відповідного для цієї ролі.
7.	Уміння переконувати	Визначення відмінностей від управління. Якщо останнє є мистецтвом примусу й використання сили чи загрози її застосування, аби змусити людей рухатися в заданому напрямку, то лідер управляє за допомогою переконання, заохочення й спонукання до дій власним прикладом.
8.	Лідерство як вплив на інших	Формулювання, що лідером може бути той, хто має найбільший вплив серед інших членів групи. Успішним лідерством вважається процес, в якому інші члени групи змінюються, а ефективним лідерством – якщо ці зміни в інших посилюються, підтримуються та винагороджуються.
9.	Відносини влади	Трактування лідерства як прояву влади, що реалізується від «верху донизу» і характеризується здатністю однієї особи домінувати над іншими та примусити їх здійснити дії, які вони не здійснили б у протилежному випадку. Відносини влади сприймаються як відносини нерівності.
10.	Диференціація ролей	Використання рольової теорії сучасної соціології, відповідно до якої кожен член суспільства, групи або громадської організації має визначене місце в системі соціальних статусів. Оскільки лідерство включає взаємодію між особою та групою або, конкретніше, між лідером та членами групи, кожен учасник цієї взаємодії відіграє певну роль.
11.	Ініціація чи запровадження структури	Охарактеризування як активного процесу, що призводить до формування та підтримки рольової структури у групі. Лідер і члени групи мають різні мотиви для структурування групи, однак мотив лідера є більш сильним, оскільки через цей процес його влада набуває легітимності

Сьогодні світ переживає значні трансформації. Швидкий темп змін в оточуючому середовищі викликає фундаментальні перетворення, які суттєво впливають на діяльність організацій та ставлять перед їхніми лідерами суттєві виклики. Лідерам необхідно усвідомлювати неминучість змін і криз, шукати в них джерело енергії та можливості для власного самонавчання. Такі лідери

повинні ініціювати зміни всередині організацій для розвитку персоналу та досягнення прогресивних результатів.

Сфера управління людськими ресурсами в організаціях зазнала значних змін, які вимагають нових принципів та методів для ефективного управління персоналом, мотивації та стимулювання, а також впровадження нових алгоритмів взаємодії між керівниками та підлеглими [1].

У соціальних дослідженнях, П. Друкер пропонує змінити акценти в управлінні персоналом з підходу, що базується на взаємних відносинах «влади-підкорення», на відносини партнерства і співробітництва, взаємний вплив і переконання. Для лідерів важливо не лише концентрувати владу в своїх руках, але також передавати цю владу підлеглим, створюючи умови для особистого розвитку персоналу та залучення всіх працівників у розв'язання організаційних проблем [2].

Лідерські компетенції представляють собою сильні сторони та навички, які демонструються людьми, які здатні контролювати процеси, керувати ініціативами та впливати на своїх співробітників з метою досягнення поставлених цілей.

Ефективний лідер активно забезпечує відкриту комунікацію з членами своєї команди, використовуючи різні засоби зв'язку, такі як особисті зустрічі, електронна пошта, відео, чат, телефонні дзвінки та соціальні мережі, щоб чітко пояснити цілі та завдання в межах організації.

Стратегічне мислення є необхідною компетенцією для лідерів, оскільки вони зобов'язані займатися прийняттям складних рішень. Успішний лідер проявляє здатність до прийняття об'єктивно обґрунтованих рішень, які базуються на глибокому аналізі та оцінці. Крім того, лідерство з позиції стратегічного мислення вимагає розвитку критичного мислення, яке дозволяє здійснювати об'єктивну критику рішень та вдосконалювати їх.

Створення новаторських ідей є важливою характеристикою креативного лідера. Інколи успішні лідери надихають та стимулюють креативність та інновації у своїх співробітників.

Лідерство сприяє створенню позитивної атмосфери на робочому місці, що стимулює працівників до кращої працездатності. Підтримка позитивної атмосфери може бути досягнута шляхом виявлення турботи, поваги, дипломатичного ставлення до команди.

Гнучкість представляє собою важливу характеристику успішних лідерів, які здатні вийти за межі своєї зони комфорту та швидко адаптуватися до мінливих умов роботи. Вони володіють навичками розв'язання проблем та навмисним імпровізуванням.

Будучи схильними до привернення співробітників, успішні лідери також

відкриті до конструктивного зворотного зв'язку від своєї команди. Управління конфліктами є ще однією ключовою навичкою для ефективного лідера. Він не тільки знає, як запобігти конфліктам на робочому місці, але й проявляє вміння вирішувати їх ефективно та своєчасно. Ухвалюючи аналітичні рішення, лідер зберігає спокій та розважливість.

Наставництво також є важливим аспектом успішних лідерів, які завжди готові передавати знання та навички для розвитку найкращих потенційних можливостей своїх співробітників. Вони вкладають значні зусилля в те, щоб забезпечити успішність команди, використовуючи позитивне підсилення, чіткість, мотивацію та винагородження досягнень.

Визначення потенціалу є важливим аспектом лідерства. Адже успішні лідери мають дар розпізнавання потенціалу та компетенцій своїх співробітників. Вони відкрито визнають здібності та досягнення інших.

Лідери мають прийняти на себе відповідальність за успіхи та невдачі своєї команди. Вони повинні бути готовими визнати свої помилки та взяти на себе вину, коли виникають труднощі. Замість звинувачувань, великі лідери вміють розробляти стратегії для вдосконалення.

Організаційні навички є необхідними для успіху в лідерстві. Успішні лідери можуть ефективно працювати над різними проектами, розподіляючи достатньо часу на кожен з них, визначаючи пріоритети та забезпечуючи своєчасне виконання завдань.

Отримані дані демонструють імператив зміцнення розвитку лідерського потенціалу менеджерів, стимулювання та збагачення відповідних якостей та навичок, сприяючи утвердженню внутрішньої мотивації, постійному прагненню до лідерства, професійній компетентності, гнучкості, вірі у себе, здатності планувати та ставити перед собою цілі, готовності приймати рішення та нести відповідальність. Це свідчить про критичне значення готовності керівників здійснювати не лише функціональні обов'язки та професійні завдання, але й бути лідером у своїй команді.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Bohashko O. L. The «Knowledge Triangle» is a modern concept for managing the development of education, science and innovation. Proceedings of the 35th International Business Information Management Association Conference (IBIMA). 1-2 April 2020. Seville. Spain, 2020. pp. 5964–5971. URL: <https://ibima.org/accepted-paper/the-knowledge-triangle-is-a-modern-concept-for-managing-the-development-of-education-science-and-innovation/>
2. Kennie T. Academic leadership: dimensions, dysfunctions and dynamics. International Scientific Journal of Universities and Leadership, 2016. Volume 2. URL: <https://ul-journal.org/index.php/journal/article/view/19>
3. Stogdill R. Handbook of leadership: a survey of theory and research. N. Y. : Macmillan, 1974. 800 p.

Наукове видання

**Національна наука і освіта
в умовах війни РФ проти України
та сучасних цивілізаційних викликів**

**МАТЕРІАЛИ
V Всеукраїнської міжгалузевої
науково-практичної онлайн-конференції
27 березня–2 квітня 2024 року**

Упорядники:
Л. І. Ткаченко, В. М. Шульга

Відповідальність за достовірність матеріалів конференції
несуть автори публікацій.

Підписано до опублікування: 15 квітня 2024 року.
Умов.-друк. арк. 153,7. Електронне видання.
Зам. № 0204

Видавництво Інститут обдарованої дитини НАПН України
вул. Січових Стрільців, 52-Д, м. Київ, 04053
тел./факс.: (044) 481-27-27
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру серія
ДК № 6081 від 14.03.2018 р.